

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΘ΄

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστη ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ἐπι τῆς λειψ. Πανεπιστημίου 39.

26 Μαΐου 1885

Ο ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Σκοπὸς τοῦ παρόντος ἄρθρου δὲν εἶνε ἡ ἀνά-
λυσις τῶν ἔργων, οὐδὲ ἡ ἀπεικόνισις τῆς μεγαλο-
φυΐας τοῦ Βίκτορος Οὐγκώ. Ὁ μέγας ποιητῆς
γινώσκειται παρὰ πᾶσι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς,
μετεφράσθη εἰς πάσας τὰς γλώσσας, ἐπέδρασεν
ἐπὶ πάσης φιλολογίας. Καθ' ὅλον τὸ ἡμισυ, καὶ
πλέον, τοῦ αἰῶνος καθ' ὃ ἐπλήρου τὴν Γαλλίαν
διὰ τῆς δόξης του, ἐπληροῦντο δι' αὐτὸν σελίδες,
βιβλία κατηρτίζοντο, ἐν οἷς διαδοχικῶς ἐγένετο
τὸ ἀντικείμενον κρίσεων καὶ κατακρίσεων, δι-
σταγμῶν καὶ παραινήσεων, θαυμασμοῦ καὶ ἀπο-
θεώσεων. Ἀντὶ τῆς συνοψίσεως πάντων τούτων
κρίνομεν ἤδη ἐπικαιρότερον νὰ παραμείνωμεν
μᾶλλον εἰς ἀπλήν ἐπισκόπησιν τοῦ ἔργου του ὑπὸ
τὴν ἐποψίν τῆς δημοτικότητος αὐτοῦ παρὰ τῷ
ἐλληνικῷ κοινῷ, τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπιδράσεως αὐ-
τοῦ ἐπὶ τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας, καὶ τῆς
ἐπιδράσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς μεγαλο-
φυΐας του.

Ὁ Οὐγκώ εἶνε μετὰ τὸν Δουμᾶν ὁ μᾶλλον
γνωστός παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν Γάλλων συγγραφέων,
καὶ ὁ καταφανεστέρων ἀσκήσας ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν
πνευματικῶν πολλῶν ἐκ τῶν νέων θεραπόντων τῶν
Μουσῶν. Καὶ ὅμως ὁ γάλλος ποιητῆς εἶν' ἐξ
ἐκείνων, οἵτινες ὑπὲρ πάντα ἄλλον δύνανται νὰ
παραπλανήσωσι τοὺς προσπαθοῦντας νὰ ἀπομι-
μηθῶσιν αὐτόν. Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Βίκτορος
Οὐγκώ ὑπῆρξεν ὁ κινδυνωδέστερος σκόπελος τῶν
τολμηρῶν θαλασσοπόρων τοῦ πνεύματος. Ἐπίσης
δυσχερεστάτη καθίσταται μετὰφρασις ἔργων καὶ
μάλιστα στίχων τοῦ Οὐγκώ, κατ' ἐξοχὴν ἐπι-
βαλλομένου καὶ θαμβοῦντος διὰ τοῦ σχήματος,
μεγάλου καλλιτέχνου τοῦ ῥυθμοῦ, τοῦ χρώματος,
τοῦ ἤχου, χαρισμάτων ἄτινα εἰμαρται συνήθως
νὰ διαφεύγῃσι παντὸς χρόνου καὶ πάσης ἀξίας
μεταφραστάς. Διὰ τοῦτο ἐνῶ παρ' ἡμῖν ἐγένετο
ἀπόπειρα συστηματικωτέρας μεταγλωττίσεως
ποιημάτων τοῦ Λαμαρτίνου, καὶ αὐτῶν τῶν
ἔσμάτων τοῦ Μυσσέ, οἵτινες μεθ' ὅλον τὸ δαιμό-

νιον αὐτῶν δὲν παρουσιάζουσι τὰς τεχνικὰς δυσ-
χερείας τοῦ περιδόξου ἀντιζήλου των, καθ' ὃ
ποιηταὶ μᾶλλον ἐν τῇ οὐσίᾳ καὶ τῷ αἰσθήματι,
οὐδεμίᾳ τοιαύτῃ ἀπόπειρα ἐγένετο μεθερμηνεύ-
σεως τῶν ᾠδῶν τοῦ Οὐγκώ, εἰ μὴ τις ἄτακτος
τοιαύτη σποραδικῶς ἐργασία ἔβθεν κάκειθεν ὑπὸ
διαφόρων ἐκ τῶν ἀπεράντων λειμῶνων τῆς μού-
σης αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν εὐθνηο-
τέρων καὶ ἤττον πολυτίμων ἀνθέων μεταφύτευσίς
εἰς τὸν ἡμέτερον πενιχρὸν λειμῶνα τῶν γραμμά-
των. Καὶ ὅμως ἐν ταῖς ᾠδαῖς αὐτοῦ ὁ Βίκτωρ
Οὐγκώ εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνος, καὶ ἐν ταῖς ᾠ-
δαῖς αὐτοῦ ἐνεπνεύσθη ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐκ τῆς
πολεμιστηρίου αἰγλης τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

Οὐχ ἤττον συγκομισθέντα ἐκ πάντων σχε-
δὸν τῶν λυρικῶν τόμων τοῦ Οὐγκώ, οἵτινες προ-
σεγγίζουσι τὴν εἰκοσάδα, εἶδον τὸ φῶς παρ' ἡ-
μῖν κατὰ περιόδους διάφορα ποιήματα, πο-
λυτρόπως μεθερμηνευμένα. Ἀμέσως ἄμα τῇ
συστάσει τοῦ νεαροῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου εἰσή-
λασεν ἐν αὐτῷ ὁ μόλις ἀναθάλλων τότε καὶ ἀκ-
μαῖος ῥωμαντισμὸς τῆς γαλλικῆς ποιήσεως, εὐ-
πρόσδεκτος γενόμενος παρὰ τῇ ἑλληνικῇ νεολαίᾳ,
ἣτις τεταλαιπωρημένη ἐκ τῶν μαχῶν ἐδίψα αἰ-
σθημάτων καὶ ποιήσεως, χάρις τῷ γοήτρῳ ἦν
ἐξήσκουν αἱ δίδυμοι λύραι τῶν Σούτσων. Καὶ ἄφ'
ἐνὸς μὲν εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πατρίδα, συμμιγνύ-
μενα μετὰ τῶν νικηφόρων σωματικῶν τοῦ ἀγῶνος,
τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα, ἀφ' ἐτέρου δέ, ἀνα-
μειγμένοι μετὰ πρωτοτύπων τινῶν σατυρικῶν
στίχων καὶ ἀραιῶν ἔσμάτων ἐμπνευσμένον ὄντος
ἐκ τῶν ἐθνικῶν κλεῶν, οἱ ῥεμβασμοί, τὰ θέματα,
οἱ τρόποι, τὰ ὄνειρα, αἱ ὀδύνηαι, αἱ νευροπάθειαι
τοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ Βαρβелеμῆ, τοῦ Βερατζέ-
ρου, τοῦ Οὐγκώ, τοῦ Βύρωνος. Καὶ τὴν μὲν ἀντί-
θεσιν τῶν ξενотρόπων δορυφόρων τοῦ Ὄθωνος πρὸς
τοὺς ἡμετέρους ὀπλίτας κατανοοῦντες πάντες κα-
τέκαπτον· ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν, ἂν ὑπῆρχον τότε
πολλοὶ διαγινώσκοντες τὸ ἀνάρμοστον τῶν αἰ-
σθημάτων ξένων λαῶν καὶ τῶν μεταρρυθμι-
στικῶν ἐκλάμψεων πρεσβυτικῶν φιλολογικῶν πρὸς
τὰ ἡμέτερα ἀπλοικὰ καὶ ὄλως ἰδιοφυῆ αἰ-
σθήματα καὶ φρονήματα καὶ τὰς ἀνάγκας
τῆς μόλις ἀναγεννωμένης ὑπὸ τὴν βρον-
τὴν τῆς πυρίτιδος καὶ τοὺς ἤχους τῶν κλεφτι-

κῶν ἄσμάτων ποιήσεως ἡμῶν. Οἱ τῆς κλασικῆς σχολῆς ἐν Γαλλίᾳ ματαίως ὑπερεμάχουν μετὰ πείσματος τοῦ ὠραίου κόσμου τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἀρχαιότητος, ὅστις μαρναθεὶς καὶ παρακμάσας ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, ἐθρυσματίζετο καὶ ἐφυγαδευέτο ὑπὸ τοῦ πελέκειος καὶ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ῥωμαντισμοῦ. Ἄλλ' οὐδεὶς εὕρισκετο τότε ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ὁ δυνάμενος νὰ σκεφθῆ περὶ φιλοξενίας, ἀναθερμάνσεως καὶ νέας ζωῆς τοῦ ἐριτίμου φυγάδος ἐν τῷ πατρίῳ ἑδάφει. . . Ἡ γλῶσσα δὲ τοῦ κλέφτου ἐθεωρεῖτο χυδαία.

Δὲν ἐνθυμούμεθα κατὰ ποῖον ἀκριβῶς ἔτος ἐκ τῶν πρώτων τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ βασιλείου ἐξεδίδετο συλλογὴ τις ποιημάτων, λίαν δυσεῦρετός σήμερον, γραφέντων ὑπὸ Νικολάου Σούτσου, ποιητοῦ ἀγνώστου σχεδὸν ἤδη παρὰ τῷ κοινῷ. Μεταξὺ τῶν ποιημάτων ἐκείνων, ἅτινα γεγραμμένα εἰς τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς, καὶ πλήρη ῥεμβασμῶν καὶ ἀπογοητεύσεων, εἶνε ἐπιτυχεῖς ἀπομιμήσεις ἐξ ἀγνώσεων τῶν τότε ἀκμαζόντων ῥωμαντικῶν, εὕρισκονται αἱ πρώται εἰς δεκαεξασυλλάβους παραφράσεις ὧδων τινῶν τοῦ Βικτορος Οὐγκῶ, ἐν αἷς ἡ περίφημος «Hier, la nuit d'été, κτλ.» τῶν Ἀσμάτων τοῦ Λυκαυγοῦς, ἐν ἧ ὁ ποιητὴς ἐν ἄρπᾳ Δαβὶδ καὶ βιβλικῇ μεγαλοπρεπείᾳ ἐξυμνεῖ τὸν ἔρωτα. Ἐκτοτε μέχρι τῆς σήμερον μετεφράσθησαν κατὰ καιροὺς περιληφθέντα ἐν συλλογαῖς ἢ ἐν περιοδικοῖς ποιήματά τινα ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν, ἐκ τῶν Ἐνδομύχων φωνῶν, ἐκ τῶν Ὠδῶν καὶ αἰῶνων, ἐκ τῶν Θεωριῶν, ἐκ τοῦ Θρόνου τῶν αἰῶνων, ἐκ τοῦ Τρομεροῦ ἔτους. Τὸ «Εἰς γυναικα» ἄσματιον τῶν Φθινοπωρινῶν φύλλων, μετεφράσθη παρὰ πολλῶν. Τὰ Φάσματα τῶν Ἀνατολικῶν μετένεγκον παρ' ἡμῖν ὁ Ἄγγελος Βλάχος καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς Πιράσχος. Τοῦ γνωστοτάτου ἐν τῷ Ρουί-Βλάς ἄσματος «A quoi bon entendre κλπ.» τρεῖς γινώσκωμεν μεταφραστάς, ἐλευθεριώτερον μὲν τὸν κ. Γ. Παράσχον, πιστοτέρους δὲ τοὺς κ. κ. Α. Βλάχον καὶ Εὐγ. Ζαλοκώσταν. Τὰ ἐν τοῖς Στίχοις τοῦ κ. Βικέλα Ὀρφανὰ εἶνε παράφρασις τῆς Μάμμης τῶν Ὠδῶν. Ἡ ἐν τῇ Παρδῶρᾳ δημοσιευθεῖσα ἔμμετρος μετάφρασις τοῦ Πατροκτόνου, ἐν ᾗ διήκει ἡ χορδὴ τοῦ φρικώδους καὶ καταπληκτικοῦ, εἶνε ἔργον τοῦ Παρμενίδου. Ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Ἑλληνιστοῦ Wyndham μετενήχθησαν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἰδίωμα δύο ποιήματα ἐκ τῶν Τιμωριῶν δημοσιευθέντα ἀνωμόμως πρὸ δεκαετίας ἐν τῷ «Παρθενῶνι» τῷ τότε ἐκδιδόμενῳ, καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει. Μόνη δὲ μετάφρασις ὀλοκλήρου ποιητικοῦ τόμου τοῦ Οὐγκῶ εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν Σμύρῃ κ. Σολωμονίδου τοῦ μεγάλου ποιήματος Ἐρωσκείαι καὶ θρησκείαι, ἐκ τῶν ποιητικῶν προϊόντων τοῦ γήρατος αὐτοῦ.

Ἄπαντα τὰ δράματα τοῦ Βικτορος Οὐγκῶ,

ἐκτὸς τοῦ Κρόμβελλ καὶ τοῦ μελοδράματος τῆς Ἑσμεράλδας εὕρισκονται μεταφρασμένα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλῶσσῃ. Αἱ πλείσται τούτων μετὰ σπουδῆς παρασκευασθεῖσαι δὲν ἔχουσι πολλὰς φιλολογικὰς ἀξιώσεις. Μόνον τρεῖς ὑπάρχουσιν ἐξ αὐτῶν ἔμμετροι καὶ πεφροντισμένοι, ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Γεωργίου Παράσχου εἰς δεκαπεντασυλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους μετάφρασις τοῦ Ἐρνάνη, τῆς ὁποίας ἀποσπάσματα μόνον ἐγένοντο γνωστά, ἐκτὸς τῆς πεζῆς τοῦ Ραπτάρχου, ἡ τοῦ κ. Εὐγ. Ζαλοκώστα μετάφρασις τοῦ δράματος Ὁ βασιλεὺς διασκεδάζει, καὶ ἡ τοῦ Τορκουεμάδα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ κ. Βουτυρᾶ. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐδιδάχθησαν καὶ ἐξ Ἑλλήνων ἠθοποιῶν. Πρὸ ὀλίγου καιροῦ εἶχον ἀναδιεασθῆ ἐνταῦθα εἰς τὴν σκηνὴν ὑφ' ἐνὸς δραματικῶν θιάσων οἱ Βυργράβοι. Γνωστὸν ὅτι οἱ Βυργράβοι εἶνε τὸ ἥττον ἀπὸ τῆς Παρισινῆς σκηνῆς εὐδοκιμήσαν δράμα τοῦ ποιητοῦ, τὸ μᾶλλον δὲ παρέχον σκηνικὰς δυσχερείας ἕνεκα τῆς πληθῆος τῶν προσώπων καὶ τοῦ πολυτελοῦς διακόσμου. Καὶ ὅμως ἡ φιλοκαλία καὶ ἡ μετροπροσύνῃ τῶν ἠθοποιῶν ἐκ πάντων τοῦτο ἐξέλεξαν πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ἰδίας ἀξίας.

Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ αὐτοσχεδίων ἐπαρχιακῶν θεάτρων ἠκούσθησαν πολλάκις ὑπὸ τοῦ καταπλησσομένου, ἀλλὰ μὴ συγκινουμένου καὶ παραπλανωμένου κοινῷ, οἱ μεταφυσικοὶ καὶ πλήρεις παραδόξων ἀντιθέσεων ἥρωες τῶν Οὐγειῶν δρᾶματων.

Κατὰ τὴν ὁμόφωνον σχεδὸν γνώμην τῆς κριτικῆς ἢ ἐν τῷ δράματι δύναμις τοῦ μεγάλου καινοτόμου ὑπολείπεται τῆς ἐν τῇ ὧδῃ καὶ τῷ μυθιστορήματι. Τὰ δράματα αὐτοῦ θαμβοῦντα μόνον τοὺς ὀφθαλμοὺς, κηλοῦντα τὴν ἀκοήν, ἀφίνοσι ψυχὰς τὰς καρδίας· διότι ἐλλείπει ἐξ αὐτῶν ὁ χαρακτήρ, ὁ ἠθικὸς ἄνθρωπος, τὸ ἀληθῶς δραματικόν. Αἰτία δὲ τῆς ἀπὸ σκηνῆς ἐνθουσιώδους ἐπιτυχίας αὐτῶν παρὰ τῇ γαλλικῇ νεότητι ἦσαν, καθ' ἃ διατείνεται εἰς τῶν κριτικωτέρων συγγραφέων, οὐχὶ αἱ σκηναὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ἀπαράμιλλος τὴν λυρικότητα ποίησις. Ἐχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὰς ὠχρὰς μεταγλωττίσεις τῶν πλείστων, ἐν αἷς ἀπώλλυντο τὰ γόητρα τοῦ λυρισμοῦ ἐκείνου, τὴν πενιχρότητα τῶν ἡμετέρων σκηνῶν, ἐφ' ὧν ἐγελοιογραφεῖτο ἡ ἀλλαχού ἐκθαμβοῦσα ὑλικὴ μεγαλοπρέπεια, τὴν ἄγνοιαν τῶν ὑποκριτῶν, καὶ τὸ ἀπράσκειον τοῦ κοινῷ πρὸς τοιαῦτα πάντα ἐκφυλλὰ καὶ ὑπ' οὐδεμιᾶς φιλολογικῆς ἢ ἑτέρας ἀνάγκης ὑποδεικνύμενα θεάματα, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν πόσον ὀλίγη εἶνε ἡ ἐξ αὐτῶν παραγομένη καλλιτεχνικὴ τέρψις, πόσον ἀμφίβολος ἡ ἠθικὴ ὠφέλεια, καὶ πόσον τερατωδῶς διαστρέφονται ἐκ τούτων ἡ φιλοκαλία, τὸ φρόνημα, ἡ ἔννοια τοῦ θεάτρου παρὰ τῷ πνεύματι τοῦ πτωχοῦ ἑλλήνος ἀκροατοῦ.

Ἄλλὰ κυρίως τὴν ὑψίστην δημοτικότητα τοῦ Βίκτορος Οὐγκώ ἐν Ἑλλάδι ἀποτελοῦσιν οἱ Ἄθλιοι. Τὸ ῥηθὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ Οὐγκώ ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Ἀθλίων ἐξέφρασε τὴν συμπάθειάν του πρὸς τὰς ἀτυχίας πάντων τῶν λαῶν ἐξηγεῖ ἴσως τὸν παγκόσμιον ἐνθουσιασμόν τὸν παρὰ ῥήντα ἐκ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν. Καὶ τὰ μυθιστορικὰ ἔργα του πάντα ἐγένοντο γωστὰ παρ' ἡμῖν διὰ μεταφράσεων ἀπὸ Χάρ τοῦ *Isardou* μέχρι τοῦ 93, τοῦ τελευταίου αὐτοῦ μυθιστορήματος, εἶδομεν δ' ἐναλλάξ μεταγλωττιζόμενα τὸν *Bouk-Zargal*, *Κλαῦδιον τὸν Πέρητα*, τὰς *Τελευταίας Ἡμέρας καταδίκου*, κοινωνικὴν μελέτην, τοὺς *Ἐργάτας τῆς Θαλάσσης*, μέρος τι τοῦ *Γελῶντος ἀρθρώπου*, καὶ τὴν *Παραγίαν τῶν Παρισίων*. Τῆς τελευταίας ἡ μετάφρασις ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ Καρασοῦτσα, ἐκδοθεῖσα κατὰ τὸ 1865, εἶναι ἀνταξία τοῦ πρωτοτύπου, ἐνὸς ἐκ τῶν ὠραιότερων ἔργων τοῦ διδασκάλου, τελειότερου καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθλίων κατὰ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν διάπλασιν, ἀλλὰ ἐλαττωμένου αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπιβολὴν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλὰ τίς ἀγνοεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. I. Σκυλίσση μετάφρασιν τῶν Ἀθλίων; Τίνας καρδίαν δὲν συνεκίνησε τὸ εἰδύλλιον τοῦ Μαρίου καὶ τῆς Τιτίκας, τίνας καρδίαν δὲν συνέτριψε τὸ ὑψηλὸν μαρτύριον τοῦ Ἀγιάννη, τίνας πνεῦμα δὲν κατέπληξεν ἡ εἰκὼν τῆς ἐν Βατερλώ μάχης, τίνας ψυχὴν δὲν ἐνθουσίασεν ὁ ἡρωϊσμός τοῦ Ἐνζολορά καὶ τῶν συντρόφων του; Καὶ ὁ νέος καὶ ἡ κόρη καὶ ὁ μεσήλιξ καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ λόγιος καὶ ὁ ἐργάτης, πᾶσα ἡλικία καὶ πᾶσα τάξις, εὐρίσκουσιν ἐντὸς τῶν σελίδων ἐκείνων τὴν αἰωνίαν αὐτῶν ἱστορίαν, ἥτις συγκινεῖ βαθύτατα.

Περιφανὲς δὲ τεκμήριον τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὅποιαν ἐνεποίησε παρὰ τῷ ἑλληνικῷ κοινῷ εἶνε τὸ ἔκτακτον διὰ τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν φαινόμενον τῶν ἑπτὰ ἐκδόσεων τῶν Ἀθλίων ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ 1864 ἐμφάνισεως αὐτῶν. Ἐξ αὐτῶν αἱ δύο ἐκδόσεις περιέχονται εἰς ἐπιφυλλίδας τῆς Τεργεστίας *Ἡμέρας* καὶ τῶν *Νέων Ἰδεῶν*. Ἡ τελευταία ἐκδοσις τῶν Ἀθλίων χρονολογεῖται ἀπὸ δύο τριῶν ἐτῶν, ἀνάρπαστος τότε γενομένη καὶ πυρετώδεις εὐροῦσα ἀναγνώστας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνθυμούμεθα ὅτι θερινὴν τινα ἐσπέραν ἐν ἀποκέντρῳ καφενείῳ τῶν Ἀθηναίων παρῆστημεν ἄφωνοι ἀκροαταὶ περιεργατῆς συνδι-αλέξεως: τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου ἀπῆρτιζον γηραιὸς τις ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου, νέος τις σπουδαστής, εἰς μικρέμπορος καὶ ὁ καφεπώλης· πάντες οὗτοι, οἱ μὲν προσφάτως ἀναγνόντες, οἱ δὲ ἀναγινώσκοντες ἔτι τοὺς Ἀθλίους, ἀνεκοί-νον πρὸς ἀλλήλους τὰς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐντυπώσεις των, ἀναπαρίσταν τὰς σκηνάς, καὶ ἀνέ-λυον τοὺς ἥρωας αὐτῶν, ἕκαστος κατὰ τὸν ὀ-

κειότερον αὐτῷ τρόπον καὶ μᾶλλον ἀναλογούντα πρὸς τὴν θέσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ· ὁ καφεπώ-λης ἐξεχύνετο εἰς χυδαίας ἐπιφωνήσεις θαυμα-σμοῦ, ὁ ἔμπορος ἐζήτηε διασαφήσεις περὶ σκοτει-νῶν τιῶν μερῶν, ὡς περὶ ἀνεκκαθαρίστων λογα-ριασμῶν, ὁ ὑπάλληλος ὑπέβαλλε τὰς παρατηρή-σεις του ἐν τῇ ἐπιμεμηλημένῃ γλώσσῃ τῶν δη-μοσίων ἐγγράφων, καὶ ἀπεφαίνετο περὶ Οὐγκώ μετ' οἴου σεβασμοῦ περὶ τοῦ ἐξοχωτάτου προϊστα-μένου αὐτοῦ, ὁ δὲ σπουδαστής ὠμίλει ἐπὶ τὸ ἀ-καδημαϊκώτερον, καὶ ἔλυε τὰς ἀναφουρένας ἀπο-ρίας ἢ το *la haute critique*, ὡς θὰ ἔλεγον οἱ γαλλίζοντες. Παρ' αὐτοὺς εἰς ὑπηρετίης τοῦ κα-φενείου καὶ ἕτεροί τινες θαμῶνες ἴσταντο κεχη-νότες, ἀκούοντες καὶ ἀποθαυμάζοντες. Πάντες οὗτοι ἀντεπροσώπευον τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ τὸ εὐρὺ καὶ ποικίλον σύνολον τῶν ἑλλήνων ἀναγνοστών τῆς κοινωνικῆς ἐποποιίας τῶν Ἀθλίων.

Ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ εἶνε ἐκ τῶν μᾶλλον παραπλανῶντων τοὺς τολμῶν-τας ν' ἀτενίζωσιν εἰς αὐτόν. Οὐδεὶς δύναται ἀτι-μωρητῇ νὰ προσπελάσῃ τὰς Σειρήνας. Ὑπῆρξεν ἐποχὴ ἐν Γαλλίᾳ καθ' ἣν γενεὰ ὅλη ποιητῶν καὶ φιλολόγων, μετὰ τὴν εὐτυχῆ καὶ νικηφόρον γενεάν τοῦ 1830, περιστοιχίσασα τὸν μέγαν δι-δάσκαλον, διέφθειρε καὶ ἐγελοιοποίησε καὶ εἰς τὸ μὴ περαιτέρω κατήγαγε τὸν ῥωμαντισμόν· ὅτι παρὰ τῷ διδασκάλῳ ἦτο πρωτοτυπία καὶ δύναμις κατέστη παρ' αὐτοῖς ἀκολασία καὶ ἐπι-τήδευσις. Καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ διαφόρους περιό-δους ἀνεφάνησαν κρούσματα τῆς νόσου ταύτης, ἥτις δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ἔχῃ ἐπικινδυνωδέστερον καὶ γελοιώτερον χαρακτῆρα, ἐνεκα τῶν διαφορῶν τοῦ τόπου, τῆς γλώσσης καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς, τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς μόλις μορφουμένης φιλο-λογίας ἡμῶν. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἠδύνατό τις πολλὰ σαφέστερον καὶ ἀκριβέστερον νὰ δια-λάβῃ, ἂν ἐπῆρκον πρὸς τοῦτο τὰ ὄρια τοῦ πα-ρόντος ἄρθρου. Ἐκ τῶν ποιητῶν ἡμῶν ὁ μᾶλλον προσοικειωθείς τῇ τέχνῃ τοῦ Βίκτορος Οὐγκώ εἶνε, ὡς γνωστόν, ὁ Βαλαωρίτης, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνος ἴσως κατορθώσας νὰ ἐνωτισθῇ τοῦ ζῆματος τῶν Σειρήνων, διασθεῖς μὲν, ὡς ὁ Ὀδυσσεύς, ἀλλὰ διὰ μικρᾶς τινος ἀπωλείας βάρους ἐκ τῆς φιλο-λογικῆς ἀξίας του. Ὁ Βαλαωρίτης κατέχευε τὴν δύναμιν τοῦ εὐφυῶς προσοικειοῦσθαι τὰ ἄξια καὶ δυνατὰ μιμήσεως στοιχεῖα, καὶ τοῦ περιβάλλειν ὀθνεῖας ἐπιδράσεις δι' ἐθνικωτάτου μανδύου. Καὶ πάλιν εἶνε ὑπέρτερος, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ κ. Ροῦ-δου, ὅταν τῆς ρωμαντικότητος τοῦ Εὐρωπαϊοῦ ὑπερισχύῃ παρ' αὐτῷ ἡ ἔμφυτος τῷ Ἑλλήνι πλα-στικότης. Ἐνταῦθα δὲ ὄντος τοῦ λόγου δὲν εἶνε ἄσκοπον νὰ προσθέσωμέν τινα* περὶ τῆς μήτω ἐπαρκῶς παρατηρηθείσης σχέσεως τῶν *Μνημο-*

σύνων του Ἑλληνοῦ βραψφοῦ πρὸς τὰ Ἀνατολικὰ τοῦ Γαλάτου Βάρδου. Ἀναδιφῶντες ἐσχάτως τὰς σελίδας τῶν τελευταίων τούτων ἀνεμνήσθημεν ἄκοντες εἰς ὠρισμένα ποιήματα καὶ στροφὰς αὐτῶν ὠρισμένα τῶν Μνημοσύνων ἄσματα ἢ συγγένεια αὐτῆ ἐκδηλοῦται ἄλλοτε μὲν σαφέστερον, ἄλλοτε δὲ μόλις ὑποδηλοῦται εἰς τὸν προσεκτικὸν παρατηρητὴν. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ τοῦ Δευκαδίου ποιητοῦ ἢ ἀνεξαρτησία, καὶ τοῦ μεγάλου ψάλτου τὸ ἀπαραβίαστον, οὐδόλως ἐκ τούτου θίγονται. Οὕτως ἡ πέμπτη στροφή τοῦ Δερβίση ἐν τοῖς Ἀνατολικοῖς φαίνεται ὅτι ἐνέπνευσε τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Θανάση Βάγια, ἐν ᾧ ἐξεικονίζεται ἡ τῶν νεκρῶν ἐπιδρομὴ κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὁ Βράχος καὶ τὸ κῆμα τοῦ Βαλαωρίτου νομίζετε ὅτι περιέχει τῆς συλλήψεως αὐτοῦ τὸ σπέρμα ἐν τῷ ἐπομένῳ τῷ Δερβίση ἄσματι Τὸ γρονθρίον. Ἡ Κατάρρα ἐνθυμίζει τὴν ἀρχὴν τοῦ Κατσαρτῶρη, καὶ ὁ ἵππος ὁ φέρων τὸν Μαζέππαν, τὸ ἄτι τῆς Φυγῆς, τὸ σῶζον τὸν Ἀλῆ πασαν. Ἀκόμη καὶ ἡ Αἰχμάλωτος, εἰ καὶ ἐντελῶς ἀνομοία, παρουσιάζει ἀκουσίως εἰς τὸ πνεῦμα τὴν Σκλάβαν. Καὶ τέλος, ὅπως φανῆ ἐντελεστέρα ἢ περιέργως αὐτῆ σχέσις, ἡ ἀποθαμμένη κόρη τοῦ παθητικοῦ Ψυχοσαβάτου ἐν μέσῳ τῶν ἀρειμανίων ἡρώων καὶ τῶν μεγάλων εἰκόνων τῶν ἄλλων ἄσμάτων κατέχει οἶαν θέσιν ἐν μέσῳ τῶν εἰκόνων καὶ ἡρώων τῶν Ἀνατολικῶν ἢ νέα Ἰσπανίς τῶν Φασμάτων.

Ἵπολείπεται ἤδη, ἀναστρέφοντες τὸ θέμα, νὰ διαλαθῶμεν συντομωτάτα τινα περὶ τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἔσχεν ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τοῦ Βίκτορος Οὐγκῶ, ἡ αἰωνία πηγὴ ἐμπνεύσεως καὶ λατρείας παρὰ παντὸς χρόνου τοῖς ποιηταῖς. Εἴκοσι καὶ δύο μόλις ἐτῶν, ἀποχαιρετίζων ὁ νέος Βίκτωρ τὸν Βύρωνα, ἀποθανόντα ἐν Μεσολογγίῳ, ἔγραφε πρὸς τοὺς ἄλλοις: « Ἰδίως ἡμεῖς βαθείαν εὐγνωστόσυνην χρεωστοῦμεν εἰς τὸν Βύρωνα, διότι ἀπέδειξεν εἰς τὴν Εὐρώπην ὅτι οἱ ποιηταὶ τῆς νέας σχολῆς, ἂν δὲν λατρεύωσι πλέον τοὺς Θεοὺς τῆς θηλικῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀείποτε ὅμως θαυμάζουσι τοὺς ἥρωας αὐτῆς, καὶ ἂν ἀπέστησαν τοῦ Ὀλύμπου, οὐδέ οἱ ἔγκατέλιπον τὰς Θερμοπύλας ». Ἐν τῇ ρήσει ταύτῃ συνοψίζεται εἰς τῶν κυριωτέρων χαρακτήρων τῆς τότε μετὰ τῆς ἀνατολῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος συνανατελλούσης νέας ποιήσεως τῶν Βερανζέ καὶ τῶν Δελαβίν, τῶν Λαμυρτινῶν καὶ τῶν Οὐγκῶ. Οἱ νέοι αἰρεσιάρχοι καταρτίψαντες ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου τὰς κλασικὰς θεότητες καὶ πάντας τοὺς ἐξ αὐτῶν κανόνους ἐν τε τῇ μορφῇ καὶ τῇ οὐσίᾳ τῆς τέχνης, καθίδρυσαν τὴν λατρείαν τῶν πρωτακούστων ἡρώων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀντὶ

τῶν ἀποσβεσθέντων ὀνομάτων τοῦ Ἄρεως, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Κάλχα, τῶν Μουσῶν, τῶν ἡμιθέων, καὶ τῆς Δωδώνης καὶ τῶν Δελφῶν, ἐπλήρωσαν τοὺς στίχους των διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ Βότσαρη, τοῦ Κίτσου, τοῦ Ἰωσήφ, τῶν Σουλιατισῶν, τῶν κλεφτῶν, καὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Ψαρρῶν. Ὁ ὑψηλότερον καὶ περιφανέστερον ἀντηχῆσας ἐπὶ τῆς λύρας αὐτοῦ τῆς ἡμετέρας πατρίδος τοὺς θριάμβους καὶ τὰς νίκας, τὰς σφαγὰς καὶ τὰ μαρτύρια, τίς ἄλλος εἶνε ἢ ὁ Βίκτωρ Οὐγκῶ, Ὁμηρος, οὐτινος ὁ Ζεὺς ὀνομάζεται Κανάρης, κρατῶν ἀντὶ σκήπτρου πυρσόν; Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα ἄσμάτων τῶν Ἀνατολικῶν πλειότερα τῶν δέκα σπινθηροβολοῦσι καὶ ὠραίζονται ἐκ τοῦ κατὰ Τούρκων μίσους, ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς ἥρωας θαυμασμοῦ, ἐκ τοῦ ἔρωτος πρὸς τὰς ἑλληνίδας, ἐκ τοῦ πόθου τῶν ἑλληνικῶν ὀριζόντων καὶ τοπειῶν. Ἐν μέσῳ μεθύνοντος κόσμου, πλήρους ἀρμονικῶν ψιθύρων καὶ βαθέων ἀπόψεων, ἀπροσδοκῆτων ρυθμῶν καὶ ἀδαμαντίνων λάμπων, παρίστανται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ ἑλληνοῦ ἀναγνώστου, ὀλίγον αὐθαιρέτως ἐνίοτε πλαττόμενοι καὶ λίαν ποιητικοί, θαμβοῦντες τὰς αἰσθήσεις μόνον τοῦ ξένου, ἀλλὰ τοῦ ἑλληνοῦ καὶ τὴν καρδίαν συγκινοῦντες οἱ Κανάραι καὶ οἱ Βοτσάρεις, οἱ Ἰωσήφ καὶ οἱ Μάγερ, ὁ Ἰβραήμης καὶ ὁ Ἀλῆς, ἡ ἐρωμένη τοῦ Κλέφτου καὶ ἡ κόρη τοῦ παπᾶ, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Παρθενῶν, ἡ Χίος καὶ ἡ Σμύρνη.

« Εἰς τὴν Ἑλλάδα! εἰς τὴν Ἑλλάδα!... Χαίρετε, σεῖς ὄλοι! πρέπει νὰ φύγω! Μετὰ τὸ αἷμα τῶν ἡρώων ἄς ρεῦσῃ τέλος τὸ χυδαῖον αἷμα τῶν δημίων! ὦ φίλοι μου, εἰς τὴν Ἑλλάδα! ἐκδικησίς! ἐλευθερία! δότε μοι τὸ ξίφος, ἐτοιμάσατε τὸν ἵππον μου! Ἄγωμεν! Φαβιέρε, ὀδήγει μας, ὡς ἡγεμῶν εἰς τὰς μάχας... » Ἄλλ' ὁ εἰκοσιπενταέτης Τυρταῖος, ὁ τοιαύτην φωνὴν ἀνατείνων κατὰ τὸ 1827 αἵρεται, ἀλλὰ δὲν σύρεται ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ὁ Μαζέπας κατορθεῖ νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὸν ἀκατάσχετον ἵππον του. Ὁ ποιητὴς δὲν θὰ ἀναχαρῆσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰ μὴ ἐπὶ τῶν πτερυγῶν τῆς φαντασίας του. Οἱ γέροντες καὶ τὰ παιδία τὸν κρατοῦσι πλησίον των. Ἐχει μεγάλην ἀποστολὴν νὰ ἐκπληρῶσῃ παρ' αὐτοῖς καὶ παρ' ἀπάσῃ τῇ ἀνθρωπότητι. Μετὰ ἐξήκοντα περίπου ἐτῶν πάροdon ἀπὸ τοῦ πλήκτρου τῆς ἀκοιμήτου λύρας του ἢ αὐτῆ θεσπεσία κραυγὴ ἀναδίδεται: *Εἰς τὴν Ἑλλάδα!* Οὕτως ἐπιγράφεται τὸ ὠραιότερον ἴσως ἄσμα ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ *Τοῦ Θρόλου τῶν αἰῶνων*. Ὁ γαλήνιος πρεσβύτες τοῦ 1883 δὲν εἶνε πλέον ὁ πολεμικὸς νεανίας τοῦ 1827· ἀλλ' ἐπαναβλέπων τὸ ἔσχατον ἤδη διὰ τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν τὴν Ἑλλάδα τοῦ ἰδεώδους του, αἵρεται ὑπεράνω πάσης ἡλικίας, ἐπανευρίσκων τοὺς γλυκυτάτους φθόγγους τῆς νεότητος,

τὴν θειοτάτην γλῶσσαν τοῦ ἔρωτος, καὶ προσκαλῶν τὴν ἐρωμένην του ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος, ὅχι πλέον τῆς τῶν παλληκαρίων, τῆς πυρίτιδος καὶ τοῦ Κανάρη, ἀλλὰ τῆς Ἑλλάδος τῶν Μουσῶν καὶ τῆς Ἀρροδίτης, τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῶν Ἀμφικτυόνων, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Σωκράτους καὶ τῆς Ἀσπασίας. Τὸ ἄσμα τοῦτο διὰ τῆς πλαστικότητος, τῆς γλυκύτητος, καὶ τοῦ πυρὸς αὐτοῦ ἐκπλήττει ἀπαντῶν ἐν μέσῳ ζοφερῶν καὶ ὑπερφῶν συλλήψεων, ὡς τὸ ἄσμα τῶν Ἀσμάτων ἐν μέσῳ τῶν σελίδων τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς.

Ἄλλ' ὁ Οὐγκὼ δὲν εἶνε μόνον ὑψηλὸς ὡς ποιητής, ἔξοχος ὡς ἀρχηγὸς Σχολῆς, μέγας εἶνε καὶ ὡς πολίτης. Καὶ ὡς πολίτης ἠγωνίσθη καὶ ὕψωσε τὴν φωνὴν του ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Μετὰ τὴν ποίησιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγῶνος ἐπῆλθον αἱ ἡμέραι τῆς θειτικότητος καὶ τῶν συμφερόντων. Ἡ Ἑλλάς δὲν ἐψάλλετο οὐδ' ἐθαυμάζετο, ἀλλὰ κατεφρονεῖτο καὶ ὑπεβλέπετο. Ἄλλ' ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἀπὸ τοῦ βάλους τῆς ἐξορίας του δὲν ἐλθισμόνει τοὺς ἀδικουμένους· καὶ ἀντὶ ἁσμάτων συνέτασσε προκηρῦξεις καὶ ἀπηύθυνεν ἐπιστολάς. Γνωστὴ εἶνε ἡ κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1856 ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν κ. Ρηγόπουλον Ἄλλ' ἰδίως οἱ ἀγῶνες τῆς Κρήτης εὗρον παρ' αὐτῷ τὸν ἐνθερμον προκσιπτήν καὶ κήρυκα. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1867 εἰς τὴν προκηρῦξιν τῶν ἐπαναστατῶν Κρητῶν ἀπαντᾷ, ὡς ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας, ὁ γηραιὸς ἐξόριστος τῆς Γκερνεσέυ. Ἡ ἐπιστημοτάτη τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ εἶνε ἡ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1869 ἀπευθυνθεῖσα πρὸς τοὺς Ἀμερικανούς, δι' ἧς προσεκάλει ἐκείνους νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῆς Κρήτης. « Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ Γαλλία ἀπελευθέρωσε τὴν Ἀμερικὴν· κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὁποῖα μεγαλοπρεπὴς ἀνταπόδοσις, ἡ Ἀμερικὴ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἑλλάδα! Ἀμερικανοί, χρεωστεῖτε πρὸς ἡμᾶς τὸ μέγα ἐκεῖνο χρέος, τὴν Ἑλευθερίαν! Ἑλευθερώσατε τὴν Ἑλλάδα, καὶ σὰς ἀπαλλάττομεν αὐτοῦ. Νὰ τὸ πληρώσετε εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶνε ὡς νὰ τὸ πληρώσετε εἰς τὴν Γαλλίαν! » Ἐκτοτε πολλάκις μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἡμερῶν τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ἐξῆλθε πανηγυρικῶς ἀπὸ τῶν χειλέων του.

Ὡς ἐν τῶν καλλίστων ἁσμάτων τοῦ Βίκτορος Οὐγκὼ κρίνεται τὸ περιεχόμενον ἐν τῇ συλλογῇ τῶν *Φθινοπωρινῶν Φύλλων* καὶ « Τί ἀκούει τις ἐπὶ τοῦ ὄρους » ἐπιγραφόμενον. Ὁ ποιητὴς ἀπὸ τῆς οὐρανογίτονος τοῦ ὄρους κορυφῆς περιλαμβάνει διὰ τῶν βαθῶν αὐτοῦ ὀμμάτων ἔνθεν μὲν τὴν γῆν, ἔνθεν δὲ τὴν θάλασσαν, ἀφ' ὧν ἀκούει αἰφνης ἀνερχόμενον συγκεχυμένον τινὰ μέγαν καὶ ἀνέκφραστον βόμβον· ἀλλ' ὁ βόμβος οὗτος μετ'

οὐ πολὺ διευκρινίζεται εἰς δύο φωνάς, διασταυρουμένας ἐν τῷ ἀπείρῳ, ὡς ἀντίθετα ρεύματα ὑπὸ τὸ κύμα. Ἐν ἑκατέρῃ τῶν φωνῶν τούτων, ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ διαχομένη φάλλει ἡ φύσις τὸν μεγαλοπρεπῆ πρὸς τὴν δημιουργίαν ὕμνον, ἐν ἐκείνῃ δὲ, τῇ ἀπὸ τῆς γῆς, κραυγάζει ἡ ἀνθρωπότης, ἀδικουμένη, καταρωμένη, καὶ κλαίουσα.

Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ εἰκονικώτατα, νομίζομεν, χαρακτηρίζεται ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Βίκτορος Οὐγκὼ. Εἰς τὸν ἐπισκοποῦντα ἐν τῷ συνόλῳ τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ παρίσταται τοῦτο ὡς ὁ εὐρὺς καὶ βαθὺς βόμβος, ἀό πλήρης λαμπρῶν συμφωνιῶν, ἠδῶν ψιθύρων, γλυκὺς ὡς ἐσπέριον ἄσμα, ἰσχυρὸς ὡς ὄπλων σύρραξις, ὅταν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν σαλπύγγων ἐκρήγνυται ἡ μάχη κινιῶδης, ἔρητος μουσικῆ, ὅσ' ἦς ἡ κτίσις ἅπαντα κατέχεται, ὡς ὑπὸ τοῦ ἀέρος.» Εἰς τὸν θέλοντα δὲ νὰ διευκρινίσῃ καὶ λεπτομερέστερον ἐρευνήσῃ τὸ ἔργον τοῦ Οὐγκὼ παρίσταται τοῦτο διαχωριζόμενον εἰς δύο μεγάλα τμήματα· δύο διακεκριμέναι ἀρμονίαι ἐξ ἑκατέρου διαχέονται, ὡσεὶ δύο Μοῦσαι καθοδηγοῦσιν ἐναλλάξ τὸ πλῆκτρον ἐπὶ τῆς μυριοχόρδου λύρας τοῦ ποιητοῦ, ἀντηχούσης ἐν ἰσῇ δυνάμει τὸ ἄσμα τῆς φύσεως καὶ τὴν κραυγὴν τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ ὄντως· ἡ φύσις καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἀντανκλώνται ἐφ' ἀπάντων τῶν εἰδῶν τῆς φιλολογίας, ἐφ' ὧν ἐπέθηκε τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας του, ἐπὶ ὧδων, μυθιστορημάτων, δραμάτων, ἐπῶν καὶ σατυρῶν, ἢ διερμηνεύων τὴν γλῶσσαν τῶν οὐρανῶν, τῶν ὠκεανῶν καὶ τῶν δρυμῶνων, ἢ ἐξυμνῶν τὰς εὐεργετικὰς δυνάμεις τοῦ συμπαντος, τὰς ὑπηρετούσας τὴν πρόσοδον, ἢ ἀνασκαλεύων τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἢ βυθίζομενος εἰς τὰς χαρὰς καὶ τὰς ὀδύνας τῆς ἐνδομύχου ζωῆς, ἢ ὑπερμαχῶν τῶν πτωχῶν, τῶν ἐκπιπτόντων, τῶν προγεγραμμένων, ἢ πλῆκτων τὰς κοινωνικὰς προλήψεις καὶ ἀθλιότητας ἢ ἀνακαλῶν εἰς τὸ εἶναι τὰς παρωχημένας γενεάς, ἢ καὶ ὑπερπηδῶν ἐτι τὰ ὅρια τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ μὴ χρασσων εἰκόνας ὡς ποιητῆς, ἀλλ' ἀποκαλύπτων ὀπτασίας ὡς προφήτης. Ὅπως δ' ἐπὶ μᾶλλον καταδειξόμεν τὴν ἀκρίθειαν τῆς παρομοιώσεως, σημειοῦμεν ὅτι τὸ ἀνωτέρω μνημονεύομενον ποίημα τῶν *Φθινοπωρινῶν φύλλων* χαρακτηρίζει τὸ ἔργον τοῦ Οὐγκὼ καὶ κατὰ τύπον ἐτι· τὸ ποίημα τοῦτο βρασιζέται ἐπὶ μιᾶς ἀντιθέσεως· γνωστὸν δ' ὅτι ἡ ἀντίθεσις τυγχάνει ἐκ τῶν προσφιλεστέρων σχημάτων, ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῷ βίῳ ἐτι τοῦ Βίκτορος. Οὐγκὼ.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ